

Erdélyi örmények támogatása
Bankszámlán maradt 1997 dec.
Budapest 2001. szeptember 21.

6.900.000 Ft
3.554.772 Ft

Avanesian Alex OÖÖ elnök

* * *

„Komitas” kórus vendégjátéka az Orlay utcában

2002. június 11-én nagyon érdekes vendégjátékra került sor. A bulgáriai „Komitas” kórus – Prágába, majd Bécsbe menet, ahol egy kórusversenyen vettek részt - megszakította útját Budapesten. Kérésükre a budapesti örmény katolikus közösség templomában mutatkoztak be a magyarországi örmény közösségnek. A III. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnöke, dr. Serkisian Szerván értesítette körtefononon a közösséget, és bár igen rövid idő állott rendelkezésre, mégis szép számban vettünk részt az Orlay utcában, és élveztük az örmény liturgikus, spirituális és olasz dalokat.

A kórust *Krikor Tutundjian* vezényelte, szólót énekelt *Galia Palazian*.

Mint a kórust bemutató *Chaté Balabaniantól* megtudtuk, három éve alakultak, Haskovo nevű bolgár kisvárosban, ahol számottevő örmény közösség él. A kórus 45 tagú, amelyből most Budapesten 35 tag szerepelt.

Megköszönjük Vahan Hovagimian plébános úrnak, hogy eljött - hét közben - Bécsből, így lehetővé tette az előadás megtartását templomunkban. A hangverseny után kellemes fogadásra és beszélgetésre került sor a templomkertben.

Szerkesztőség

* * *

Köllő Katalin

Csiky Gergely cifra nyomorúsága

II. rész

Csiky Gergelyig nem találunk a magyar drámairodalomban a reális életből merített témájú, társadalmi problémát feldolgozó drámát. Eléggé járatlan utat választ magának, s a modern magyar társadalmi dráma szülőatyjaként még azok is elismerik, akik irodalmi tevékenységét nem sokra tartják. S ha már ellenségeinél tartunk, hadd mondjuk el, hogy többször illették plágium vádjával, ám többnyire egy-egy nagy sikert arató bemutatója után, s természetesen holmi hetedrangú, soha nem hallott nevű szerző részéről érte ez a vád.

Eljött az ideje tehát a társadalom hibáira való figyelemfelkeltésnek, és ezt Csiky fel is vállalta, új alakokat, új világot varázsolva a színpadra. Darabjaiban hiába is keressük a nemzeties jelleget, de számára nem is ez a fontos. Inkább mulatságos, ám fanyar ízekkel megfűszerezett figurákat állít színpadra, olyan alakokat, amelyek határozottan károsak a társadalomra, kíméletlenül megmutatja egy-egy társadalmi kategória hibáit. Persze felületességgel is lehet vádolni, néha - a siker kedvéért - olcsó hatásadászatba is belemegy. Túl gyorsan dolgozik, néha nem figyel a részletekre, de ha rövid életére gondolunk, szinte érthető is a sietség. De térjünk vissza a *Proletárokhoz*. A cím ne tévesszen meg senkit, a szó nem a mai értelemben vett proletárokat jelenti, Csiky a latin értelmében használja, az ókorban pedig ez a szó a *társadalom terhére élőködőket* jelentette. Egyébként az 1900-as évek elejétől *Ingyenélők* címmel játsszák. Mint mondtam tehát a *Proletárok* megjelenésétől számítjuk a modern magyar dráma szerves fejlődését. Látszólag minden átmenet és kísérletezés nélkül történik ez a változás, ám ne feledjük, hogy Csiky öt hónapot Párizsban tölt, de nem csak a francia színmű van hatással rá - ez inkább csak a külsőségekben, a drámaépítésben jelenik meg -, hanem, ami a tartalmi részét illeti, az angol színműírás is. A *Proletárok* bemutatója 1880. január 23-ára van kitűzve, és Paulay Edén kívül, aki akkor már két éve igazgatja a Nemzeti Színházat, a színészek mindannyian kétségbe vonták a darab sikerét. A közönség viszont megérezte a történelmi pillanatot, és a *Proletárok* diadalmas sikert arat. Szederváry Kamilla, Zátonyi Bence, Mosolygó Menyhért és a színdarab többi alakja örökre bevonul a halhatatlan Csiky-figurák közé.

A *Proletárok* sikerét nem lehetett letagadni, és ennek hatása alól az Akadémia sem vonhatta ki magát, s bár egy kissé későn, 1887 április 25-én tartott ülésén döntötte el, hogy az 1882- és 85-ös évekről benmaradt Karácsonyi-díj 400 aranyának felét Csiky Gergelynek ítéli, a *Proletárokért*, amely 1882-ben jelent meg nyomtatásban. A következő indoklás is elhangzott: E színműben először kísérlete meg szerző a

magyar élet rajzát, s bár azt kissé túl sötéten rajzolja, mind lelemény, mind jellemrajz, mind technikai készség tekintetében, leggazdagabb és legsikerültebb műve a közelebbi éveknek ..."

Még egy rendkívül fontos részlet kötődik a Proletárok bemutatójához, amelyet nem szabad figyelmen kívül hagyni. Ezen a dicsőséges estén nemcsak pályájára, de magánéletére nézve is fontos dolog történt. Itt pillantja meg azt a nőt, aki majd betölti az életét. A hölgy Bakody Tivadar orvosprofesszor leánya, Vилlec Ernő özvegye, ám most még csak ábrándjaiban él, hiszen Csiky Gergely még mindig a katolikus egyház kötelékeibe tartozik.

Közvetlenül a Proletárok bemutatója után Csiky a Kisfaludy Társaságban felolvassa új vígjátékát, amelynek címe: Kukányi. Néhány hét múlva már *Mukányi* címmel - mert egy tényleg létező Kukányi-család tiltakozott nevük használata ellen - a Nemzeti Színház drámaírói előtt volt a darab, és még azon év, tehát 1880 október 22-én be is mutatták. A Mukányi jellemvígjátéknak tekinthető, s bár még e téren gyakorlatlan, mégis nagyszerűen formálja meg Mukányi alakját, éles szatírárt kerekítve belőle. Ismét plagizálással vádolják, s ezt a keserűséget csak az Aradról érkező tisztelet és szeretet megnyilvánulása enyhíti kissé. Arad városa ugyanis 1881 március 10-én tartott közgyűlésén díszpolgárává avatja Csikyt. Időközben a Nemzeti Színház dramaturgja lesz, Paulay Ede igazgatása mellett, és tanít a Színművészeti Akadémián. Miközben folyamatosan fordít Plautust, Szophoklész, megírja következő színművét, a *Cifra nyomorúságot*, amelyet 1881. október 28-án mutatnak be a Nemzeti színpadán. Eredeti címe Tisztviselők, és természetesen a magyar tisztviselő nyomorúságáról szól. Aktuális kérdést dolgoz fel, élő, húsvér alakokat felmutatva. Persze mindemellett azt a vádat is lehet emelni Csiky ellen, hogy ugyan a társadalmi valóságot mutatja meg, de darabjait mindig úgy igazítja, hogy a megoldás, a végkifejlet billentse helyre az egyensúlyt. A valóságos problémákat úgy mutatja be, hogy az utolsó felvonásban minden rendbe jön. Bírálni, de nem akarja zavarni a közönség nyugalomát. Úgy gúnyol, hogy ne fájjon olyan nagyon. Látja a veszedelmet, de nem hatol a bajok mélyére. Egy másik negatívum, amit fel lehet róni, hogy ismétlésekbe esik. Jól bevált típusait nem igen cseréli fel más alakokra.

Érdekes megfigyelni, hogy a válás-téma sokszor visszaköszön darabjaiban. Csikynek külön véleménye van a válásról, amelyre nyilván hatással van a papi hivatása. Szerinte a válás nem vezet a boldogsághoz, a megelégedettséghez, a nyugalomhoz. A házasság felbontása csak újabb bajok forrása. A Cifra nyomorúsággal Csiky pályájának zenitjére jut. A sikerek nyomán az egyház képviselői úgy gondolják, vissza kell téríteni Csikyt a rossz útról, és választás elé állítják, hiszen véleményük szerint a két dolog nem fér meg együtt. 1881. november 15-én Csiky Gergely értesíti egyházmegyéje fennhatóságát, hogy kilép a rendből. Hallgassuk meg Bonnáz Sándor püspök levelét: Főtiszteletű Csiky Gergely Úrnak, Hittudor, a m.tud.akadémia lev.tagja, a »Kisfaludy-Társaság« altitkára, Budapest. Kisfaludy-Társaság. (Belül:) A csanádi megyés püspöktől. Nagyon tisztelendő Csiky Gergely Úrnak Budapest.

Folyó hó 15-én kelt levele, melylyel az egyházmegyei hatósággal tudatja, hogy az egyházmegyei kötelékéből és az egyházi rendből kilép, kezemhez érkezett.

Habár magát az egyházmegyei kötelékéből már néhány év előtt tényleg kiszakította; habár tehetségeit ezen idő óta oly téren érvényesítette, melyet az egyház papjainak működési tervül kijelölni nem szokott és az egyházmegyének Uraságod ezen működéséből sem haszna, sem öröme oka nem volt, miután oly téren kívánta volna látni, mely papi állásának jobban megfelel: még sem tagadhatom, hogy lépése meglep.

Azon tételek, melyeket a növendékpapok számára tankönyvül összeírt egyházi jogi könyvében arra nézve, mely feltételek alatt léphet ki valaki az egyházmegyei kötelékéből, felállított és kifejtett, mostani lépésével össze nem egyeztethetők; és midőn ugyanazon könyvében igen helyesen azt tanította, hogy az egyházi rend az azt felvevőknek lelkébe eltörülhetetlen jelt nyom, melynél fogva az egyházi rendből kilépni nem is lehet, mostani tettére a kárhóztató ítéletet már előre maga kimondotta.

Bármi legyen lépésének indoka, a hullámok e fölött is el fognak simulni és a világ napirendre fog térni, de arra figyelmeztetem, hogy azok előtt, kik az embert erkölcsi értéke szerint szokták megítélni, a világnak dicshymnusai alig lesznek képesek tettének súlyát ellensúlyozni.

A tömjénfüst, mely Uraságodat most körüllebegi, el fog szállni és az anyagi siker, meg egyéb érdekek, melyeknek kedvéért most szent hivatását hűtlenül elhagyja, el fognak múlni, de meg fog maradni hűtlenségének öntudata.

Temesvárott, 1881 november hó 17-én. Bonnáz Sándor s.k., csanádi püspök."

(Janovics Jenő a következő megjegyzést fűzi Csiky Gergelyről szóló kötetében a levél közzélése után: Ezt a levelet Csiky Gergely nem kívánta saját iratai között őrizni, mert bántotta az a vád, hogy őt hiúság, vagy anyagi érdek ragadta volna a színműírói pályára, holott az irodalmi lelkesedés volt vezetője és

éveken át azt hitte, hogy a színműírás mellett megmaradhat papnak is. Midőn e reményről le kellett mondania, fájt érzékeny lelkének, hogy szakítását alacsony okoknak tulajdonítják. Ezért mondta benső barátja, Vadnay Károlynak: „Én ezt a levelet nem teszem el, mert újra elolvasva, újra átérezném a fájdalmat, melyet a félreértés vádja okoz. Neked adom, tedd el, te tudod, hogy nem a hiúság vitt körötökbe.” E levél a Kisfaludy-Társaság kézirati gyűjteményében van letéve.)

1881. november 20-án eljegyzti a már említett Villec Ernát, s karácsonyban megtörténik az esküvő. (Áttér a lutheránus vallásra emiatt). Gyors egymásutánban írja meg darabjait: a *Kaviárt*, az *Annát*, a *Stomfay-családot*, a *Szépleányokat*, majd következik egy tragédia, a *Theodora*, amely 1882 március 19-én az akadémia gyűlésén elnyerte a Teleky-pályázatot. Következik ismét egy vígjáték, a *Buborékok*, amely 1884. április 18-án kerül színre először. Műzsája szeszélyesen csapong a drámai műfajok között, hiszen ismét egy drámát ír, a *Nórát*. Közben folyamatosan fordít, de ír operett-librettót is, elbeszéléseket és néhány regényt. A tragikus hősnők után tragikus hős következik, *Spartacus*, majd *Petneházy*. 1888. január 14-én kerül színre *A vasember* című három felvonásos drámája, amelynek alapja, Janovics Jenő szerint ugyanolyan megingathatatlan és szilárd, mint a vas, és amelyet két hét alatt írt meg. Ismét Karácsonyi-díjat nyer a *Nagyraftermettel*, amelyet az akadémia 1890. március 31-én jutalmazott. Csiky utolsó darabjai valamiféle megállapodottságot jeleznek, amely nincs jó hatással a közönségre, ezért érzi, hogy valami várakozás tölti el a nézőt. Egy álmatlan, beteg éjszakán fogan meg a *Nagymama* terve, amely egy hét múlva már a Nemzeti Színháznál van Paulay asztalán. Paulay Ede elküldi Prielle Kornéliának, hiszen Csiky tulajdonképpen neki szánja ezt a darabot, aki nagy örömmel vállalja a főszerepet. A bemutató nagy sikert arat, ám ez a darab egyben Csiky hatyúdala. Janovics Jenő az említett életrajzban így írja le halálát, amely hirtelen és váratlanul jött:

Négy óra után abbahagyva munkáját, elment hazulról s egy ideig sétálgatott a Kerepesi-úton, azután meglátogatta néhány ismerősét. Mindenütt vidámnak, gondtalannak látták. Hálálkodva dicsérte még aznap is a marienbadi kúrát, a melytől gyengülő munkakedve megizmosodott. Hat óra körül tért vissza lakásába, a Szentkirályi-utca 22. számú házba. Ott voltak már akkor Jászai Mari és Csillag Teréz színművésznők, Bakody Tivadar dr. egyetemi orvosprofesszor is, unokáival, két serdülő leánykával, a kik kényeztetett kedvencei voltak a költőnek. Vidám beszélgetés közepette itták a teát. Csiky tréfálkozott, majd körülsétált a szobában; Csillag Teréz kedveskedve nyújtotta neki karját, hogy támaszkodjék reá. A költő örömmel fogadta el, majd így szólt: Csak kényeztessetek, nagyon jól esik látnom, milyen nagyon szerettek." Aztán újból leült. Éppen valami elmésségen mulatott a társaság, a mikor Csiky Gergely hirtelen elhalványodott s kiejtve kezéből a kanalat, leomló karokkal hanyatlott hátra. Bakody tanáron, az élesszemű orvoson kívül alig vette észre valaki, hogy a házigazda nagyon rosszul van. Csak akkor ijedtek meg a többiek is, a mikor Bakody dr. vejéhez ugrott, a ki kékülő arccal, fájdalmasan hörgött. Mindnyájan fölemelkedtek helyükről s mialatt a beteget bevitték a hálószobába, a vendégek megilletődve távoztak, magára hagyva fájdalmával és aggodalmával a költő családját. A beteg egy ideig nyugodtan és némán feküdt az ágyban. Az orvos ellátta csillapító szerekkel, a melyeknek azonban nem sokáig volt foganatjuk. Az első pillanatban is konstatálható volt, hogy Csikyt tüdőszélütés érte, a melyből tüdővízenyő fejlődött rohamosan és meggátolhatatlanul. Nyolc órakor hirtelen fölemelkedett a beteg s mondani akart valamit, de szava kínos hörgésre vált. Többé nem is hallottak tőle érthető beszédet. Lehunyt szemmel feküdt az ágyban s csak néha-néha vetette föl pilláit. Ilyenkor néma fájdalommal nézte övét, a kik kéztördelve állottak körülötte. Nyolc órától tizenegyig tartott a költő haláltusája. Még egy hosszú, kínos sóhajtás szakadt fel kebléből, azután elaludt örökre. Neje mindvégig ott ült ágya szélén s a mikor az orvos zokogástól elfojtott hangon mondotta, hogy immár mindennek vége, a boldogtalan asszony összeroskadott maga is ápolásra szorult. Éjszakára ott hagyták a halottat az ágyban, a melyen kiszenvedett. A színésziskolának egy növendéke virrasztott mellette, a ki csak így tudta meghálálni azt a sok jóságot, a melylyel őt a megboldogult gyámolította.

Halála híre futó tűzként terjedt el az egész országban s mindenfelé a legmélyebb megdöbbenést s a legőszintébb fájdalmat keltette. A Nemzeti Színház, az Akadémia, a Kisfaludy-Társaság, testületek és egyesek, Arad városa és megyéje siettek a nemzetet ért nagy csapás fölötti fájdalomuknak méltó kifejezést adni.

* * *

Tájékoztató a Magyarigazolvány átvételéről

A kérelem beadása helyén a kérelmezőnek meg kellett jelölnie az igazolvány tervezett átvételi helyét. Amennyiben Budapesten kérte az átvételt a kérelmező, így az igazolványt a